

Mare de Déu amb el Nen i sant Josep de Breda**Text: IMMACULADA LORÉS OTZET**

1200-1225

Marbre

95 x 87 x 19 cm

Museu d'Art de Girona. Núm. 138.847

Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art

Relleu romànic de Breda amb la Mare de Déu amb el Nen i sant Josep d'una epifania

El que anomenem «relleu de Breda» és una obra de molt bona qualitat de finals del segle XII o inicis del segle XIII. Dipositada al Museu d'Art de Girona el 2023 i exposada al públic des del febrer de 2025, està envoltada d'enigmes relatius tant a la seva procedència i el lloc concret per al qual es va fer com a les figures que l'acompanyaven per crear una escena. És una placa de marbre quadrangular en la qual la Mare de Déu amb el Nen i sant Josep es representen sota arcades, i el marc lateral està acabat amb columnetes. En destaquen alguns trets, com el pentinat de Maria, amb llargues trenes que li cauen pels costats, o el gest de sant Josep amb el cap repenjat a la mà dreta. És probable que el relleu formés part d'un conjunt més ampli, almenys amb les figures dels reis per crear una epifania. Tot i que no se'n sap res, suposem que prové de l'antic monestir de Sant Salvador de Breda, perquè va ser fotografiada a inicis del segle XX en una casa d'aquesta població. Un segon indici que avalaria aquesta procedència és l'estreta relació que presenta el relleu amb l'escultura del claustre de Sant Cugat del Vallès, que s'explicaria per la dependència del monestir de Breda respecte de la poderosa abadia vallesana.

Les primeres notícies que es tenen del relleu són d'inicis del segle XX, quan va ser fotografiat almenys en quatre ocasions: el 1904 i el 1919, segons consta en sengles fotografies de l'Arxiu Mas, el 1923 per Josep Salvany i el 1925 per Manuel Genovart i Boixet. Era ben visible perquè es trobava col·lat a la paret d'una casa de Breda del carrer Sant Josep, tocant al carrer Barcelona. L'edifici sembla que data de finals del segle XVIII, moment a partir del qual degué col·locar-s'hi el relleu, potser per la relació temàtica amb el nom del carrer. Tan sols dos anys després de la darrera fotografia, Salvador Batlle, el propietari de la casa, va vendre'l a Josep Rovira, antiquari de Vic. Jaume Galobart Sanmartí va comprar-lo al marxant i el 1929 el mateix Manuel Genovart el va tornar a fotografiar, en aquest cas a la residència del nou propietari, el mas Riambau de Tona.

Puig i Cadafalch publica el 1954 que el relleu encara formava part de la col·lecció Galobart, i el 1971 l'historiador de Breda Jaume Coll i Castanyer explica que li sembla que es troba a París, una informació que és recollida per altres autors fins que va ser desmentida el 1997 per Jaume Barrachina, perquè el relleu no havia sortit mai de Catalunya. En aquell moment, formava part d'una col·lecció particular de Puigcerdà, el propietari de la qual l'havia adquirit a una persona que li havia assegurat que procedia de la col·lecció de Frederic Marès, que l'havia bescanviat per una altra escultura. El 2023, la Generalitat de Catalunya va adquirir el relleu per a la Col·lecció Nacional d'Art via subhasta a aquest col·leccionista de Puigcerdà i el va dipositar al Museu d'Art de Girona.

La notícia extreta de la documentació llegada de Manuel Genovart informa que en les obres fetes el 1934 a la casa Maynon, al carrer Sant Josep cantonada amb el passatge Escolomines, es van trobar «uns caps» de característiques similars a les del relleu. Es desconeix la localització actual d'aquests fragments, però s'ha conservat la fotografia d'un d'aquests fragments feta pel mateix Genovart. Es tracta d'un relleu amb el cap i part del bust d'una figura masculina barbada, que vesteix túnica i mantell i que va coronada. Se situa a l'interior d'un arc, de manera semblant a les figures de la Mare de Déu i sant Josep, i s'endevina l'arrencament d'un segon arc a l'esquerra. Tant l'emmarcament de la figura com les característiques del rostre, d'ulls ametllats i parpelles perfilades, i els rínxols del pentinat i la barba s'adiuen perfectament amb el relleu del museu. El fragment és molt possiblement la figura d'un rei que, juntament amb el grup principal, hauria pogut conformar una epifania. Si bé és cert que en desconeixem les mides i el tipus de pedra amb què estava tallat el rei, l'associació entre ambdues peces és una hipòtesi que ha estat sostinguda per bona part dels autors que han tractat el relleu de Breda.

En les primeres imatges d'inicis del segle XX, el relleu ja presentava un aspecte molt proper a l'actual, amb un forat quadrangular al centre, entre les figures de la Mare de Déu i sant Josep, i pèrdues importants al cap del Nen i als dos angles superiors i a l'inferior esquerre. Esculpit en una placa de marbre d'uns 12 cm de gruix, presenta un marc llis que serveix de base en què es disposen les figures i que a la part superior es perllonga en els arcs que les emmarquen, uns arcs que es devien recolzar en les columnetes tallades a l'interior dels costats laterals. A la figura de la Mare de Déu hi devien haver diverses incrustacions, possiblement realitzades en metall o en algun altre material: d'una banda, la corona conserva sengles concavitats als laterals i se n'endevina una tercera a la part frontal; d'altra banda, mentre que acostava la mà esquerra al Nen, amb la mà dreta sostenia alguna cosa que estava disposada en la cavitat formada per la posició dels dits. Vesteix una túnica que li cau fins als peus, amb plecs concèntrics per sota els genolls que s'acumulen damunt les sabates i amb plecs gruixuts i verticals a la part central, acabats a la part inferior en la forma ondulada característica. Per sobre, un mantell agafat al pit li cobreix les espatlles i els braços i cau pels laterals de la figura formant els característics plecs en ziga-zaga al costat dret. Per sota el genoll dret, es conserva part del que representaria una anella d'orfebreria que cenyiria la túnica en aquest punt. L'altre tret distintiu de la Mare de Déu són les llargues trenes que li cauen per les espatlles, per damunt del mantell. Tot i el desgast del relleu, es pot apreciar un treball interessant en el modelat del rostre, que se centra sobretot en la delicadesa dels llavis i l'expressivitat dels ulls, lleugerament enfonsats i amb un perfilat acurat de les celles i les parpelles.

El Nen està assegut al centre de la falda de la Mare de Déu. Ha perdut bona part del cap, que també devia cenyir una corona, beneeix amb la mà dreta i sosté un llibre molt malmès amb l'esquerra. La túnica sembla coberta pel mantell, segons els diversos plecs concèntrics del caient de les cames i els de ziga-zaga centrals i del costat dret.

Mare de Déu amb el Nen i sant Josep de Breda (detalls), 1200-1225. Museu d'Art de Girona. Núm. 138.847. Dipòsit Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art

Sant Josep està dret al costat, lleugerament de tres quarts. Té la mà dreta repenjada en un bastó, en què també recolza el colze esquerre mentre se sosté el cap per sota la barbeta. Vesteix túnica, de punys arrugats i cenyits, i mantell, que li cobreix les espatlles i li arriba fins als peus. El cap està en posició frontal, mirant l'espectador, i el rostre presenta el mateix modelat delicat als ulls i els llavis. Els cabells i la barba formen els característics rínxols d'ascendència tolosana que trobem en l'escultura dels claustrs de la catedral de Girona i de Sant Cugat del Vallès.

Tot i que el relleu té en comú amb la Mare de Déu del claustre de Solsona i amb la imatge en fusta, també de l'entorn solsoní (ara al Museu de Solsona), les llargues trenes de la Mare de Déu i l'anella d'orfebreria per sota el genoll dret, aquests són trets que s'expliquen per l'estreta relació que tant l'escultura solsonina com la de Breda mantenen amb Tolosa. Tanmateix, és amb el claustre de Sant Cugat amb què cal vincular més estretament el relleu de Breda. Si bé les figures dels capitells vallesans aquí són de gran format, les afinitats són indiscutibles. Les característiques dels plegats, el modelat dels rostres, el pentinat de Sant Josep i el gest d'aguantar-se el cap amb la mà sota la barbeta es repeteixen al claustre sancugatenc. Al capítell amb l'anunciació, la nativitat i l'epifania de la galeria oriental, aquesta posició de sant Josep es repeteix en les dues darreres escenes amb la figura asseguda. La vinculació del monestir de Breda amb Sant Cugat data almenys del 1098, quan apareix entre les possessions del monestir vallesà a la butlla que li atorga Urbà II, tot i que probablement ve d'abans. El llinatge dels Cabrera, fundadors del monestir i autors d'importantes donacions, van mantenir també una relació estreta amb Sant Cugat, segons es desprèn de la documentació i del fet que el seu escut apareix en un capítell. No seria estrany, doncs, que en les dates en què a Sant Cugat s'estava construint el claustre algun escultor es desplaçés a Breda.

Més problemàtica és la funció que tenia el relleu i la localització a l'església romànica de l'antic monestir de Sant Salvador. S'han considerat dues opcions que, ara com ara, presenten dubtes. Josep Puig i Cadafalch va argumentar que es tractava del relleu d'un timpà. En molts casos, aquesta part de la portada era una sola peça que, amb la vora superior semicircular, anava disposada sobre la llinda; però en d'altres, depenent dels materials que s'utilitzaven o es reutilitzaven i de les dimensions de la porta, el timpà podia estar format per diverses peces amb els corresponents relleus que s'adaptaven al marc semicircular. A Breda no s'ha conservat l'església romànica, consagrada el 1068, que fou substituïda per l'actual temple gòtic a partir de finals del segle XIII. Per tant, desconeixem les dimensions de la porta, tot i que no seria estrany que a l'entorn del 1200 s'hagués monumentalitzat afegint-hi una portada esculpida. El relleu presenta un marc molt quadrangular que, si estava integrat al timpà, devia anar acompanyat d'altres peces, entre les quals la dels relleus dels reis. Es podria citar el relleu quasi contemporani de l'abadia de Fontfreda amb l'escena de l'epifania, que es considera procedent d'un timpà i que també té un format quadrangular.

Més recentment, Jaume Barrachina, tot negant que es tractés d'un timpà, va observar que el relleu hauria anat acompanyat d'altres plaques esculpides, entre les quals els reis d'una epifania, tot i que no exclusivament, perquè la Mare de Déu havia de quedar centrada. És així com imaginava a un costat els reis i a l'altre costat alguna altra escena, com ara, i sempre a tall d'hipòtesi, una anunciació. D'aquesta manera, el conjunt podia haver tingut unes dimensions considerables, i les possibles ubicacions es restringeixen. És així com l'autor proposava que potser formaria part del mobiliari d'altar, com ara un retaule primerenc, perquè descarta que pogués tractar-se d'un fris per a la façana, per la inexistència d'aquesta tipologia en territori català. Tampoc aquí no disposem de cap dada que permeti donar suport a aquesta segona proposta, que també seria del tot excepcional.

Sempre en el terreny de l'especulació, perquè el desmantellament del context arquitectònic romànic original de l'obra dificulta anar gaire més enllà, caldria també considerar la possibilitat que el relleu anés disposat al claustre. L'horitzó tolosà i el seu potent ressò en l'escultura catalana de la segona meitat del segle XII i les primeres dècades del segle XIII, del qual participa plenament el relleu de Breda, aporta exemples que s'han de tenir en compte, com els relleus de gran format de les portades de la sala capitular de La Daurada de Tolosa o els que formaren part de la columnata del de Santa Maria de Solsona.

BIBLIOGRAFIA

BARRACHINA NAVARRO, Jaume. «Fragment d'una Epifania de Breda». A: *Catalunya Romànica*, XXVI. Tortosa. Terres de l'Ebre. La Llitera i el Baix Cinca. Obra no arquitectònica, dispersa i restaurada. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997, p. 347.

BARRACHINA NAVARRO, Jaume. «5. Anònim. Sagrada Família». A: *La col·lecció somiada. Escultura medieval a les col·leccions catalanes*. Barcelona: Museu Frederic Marès (Quaderns del Museu Frederic Marès. Exposicions, 7), 2002, p. 146-150.

COLL I CASTANYER, Jaume. *Breda històrica i actual*. Barcelona: Editorial Montblanc, 1971.

GOÑI I SARSANACH, Jordi. *Orígens de Breda i recull històric de l'església de Santa Maria i del monestir de Sant Salvador*. El Papiol – Breda: Editorial Efadós – Ajuntament de Breda, 2024.

PEIRIS I PUJOLAR, NÚRIA. «Elements escultòrics de Sant Salvador de Breda». A: *Catalunya Romànica*, V. El Gironès. La Selva. El Pla de l'Estanty. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1991, p. 282-286.

PUIG I CADAFALCH, Josep. *L'escultura romànica a Catalunya*, vol. III. Barcelona: Alpha, 1954.